

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A franchise-jogviszony 2014. március 15. előtt és után

Szerző: dr. Potháczki Dóra

2016

I. Bevezető

2006 őszén az egyetemi tanulmányaim 9. félévében a Szegedi Tudományegyetemen önálló tantárgyként sajátítottuk el az atipikus szerződések szabályait. Most közel tíz év távlatából elővettem az akkori egyetemi jegyzetként használt könyvünket, és arra gondoltam, hogy a jelenleg hatályos, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényben már nevesített, de általam még atipikus szerződésként megtanult jogviszonyok közül a franchise-szerződést ismertetem abból a megközelítésből, hogy mi volt és mi lett.

II. Általános ismertető - 2006-ból

A XX. század végén Magyarországon jelentkező gazdasági és joggyakorlati változások hívták életre az atipikus - a Polgári Törvénykönyvben nevesített kontraktusoktól eltérő - szerződések csoportját.

Ezekre a jogviszonyokra jellemző, hogy

- általában nincs magyar elnevezésük, hanem idegen eredetű nevük van (pl. lízingszerződés, franchise-szerződés, koncessziós szerződés, szindikátusi szerződés), vagy bonyolult, a jogviszony lényegét nem a legprecízebben kifejező megjelölések alatt lettek szabályozva;
- a Polgári Törvénykönyv (1959. évi IV. törvény) „Egyes szerződések” (Negyedik rész, III. cím) nem rendelkezik az atipikus kontraktusokról. Megjegyzendő, hogy a Ptk. módosítása, újrakodifikálása e tekintetben új helyzetet is teremthet;

Megjegyzem, hogy a szerző itt előrevetítette, hogy egy új Polgári Törvénykönyv már kitérhet ezekre a szerződéstípusokra nevesített formában.

- szabályaik kialakulásánál és kialakításánál fontos szerepe volt a külföldi gyakorlati és jogalkotási mintáknak, valamint a hazai szokásoknak;
- az atipikus szerződések többsége törvényi, kormányrendeleti szinten vagy implementált nemzetközi egyezmények révén kodifikálva lettek;
- e megállapodások kapcsán az európai jogfejlődésben jogegységesítési törekvések figyelhetők meg;

- a Ptk. 200. § (1) bekezdése alapján a típuszabadság értelmében a jogszabályba ütközés tilalmának betartásával ezen megállapodások tetszőleges tartalommal köthetőek, és a szerződések általános szabályai rájuk is irányadóak;
- ezen kontraktusok egy részénél nincs alakszerűségi előírás, másik részénél pedig jogszabályi rendelkezésnek megfelelően írásba kell foglalni, a gyakorlat következetesen az írásbeliség mellett „tör lándzsát”: nem feltétlenül érvényességi kellékként, inkább biztonsági, bizonyíthatósági szerepe miatt;
- elterjedt az általános szerződési feltételek alkalmazása, és a blankettaszerződések használata;
- egyik pólus szerződő félként általában egy gazdálkodó szervezet, de a forgalmi élet kiterjedtebbé és komplexebbé válásával mindkét alany is lehet gazdálkodó szervezet;
- az atipikus megállapodások hosszabb távú piaci kapcsolatokat szabályoznak.

2006-ban az atipikus szerződések közé soroltuk a következőket:

- szindikátusi szerződés
- távollévők között kötött szerződés
- házaló kereskedés
- önálló kereskedelmi ügynöki szerződés
- timesharing-szerződés
- konzorciós szerződés
- koncessziós szerződés
- faktoring-szerződés
- franchise-szerződés
- lízingszerződés.

Az akkori álláspont szerint különböző elméletek, nézetek alakultak ki az atipikus szerződések szabályozásával kapcsolatban:

- abszorpció elmélet
- kombinációs elmélet
- analogikus elmélet
- kreációs elmélet.

Az akkoriban már zajló Ptk.-kodifikációs folyamatban komoly fejtörést okoztak az atipikus szerződések szabályozásának kérdései. Felvetődött, hogy a távollévők között kötött szerződés beilleszthető a speciális szerződések közé, a házaló kereskedés az adásvétel különös nemeibe, az önálló kereskedelmi ügynöki szerződés speciális megbízásként szabályozandó, illetve a faktoring-szerződés az engedményezés és a pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos szerződések szabályaiban részletezhető. Felvetődött a koncessziós szerződés és a franchise-szerződés hasznosítási kontraktusokon belüli, illetve a lízingszerződésnek a pénz, illetve a használati kötelmeken belüli kodifikálása is.

A bírói gyakorlat általában eredményorientáltan közelítette meg az atipikus szerződéseket: nem a minősítésre, hanem a jogügylet elbírálására koncentrált akként, hogy az ügyleti feltételekből indult ki, vizsgálta, hogy a felek feltehető akarata mire irányult; mi az elérni kívánt üzleti, gazdasági cél; melyek a kikötött szolgáltatás sajátosságai; és ezeket meghaladóan mit tartottak még lényegesnek a szerződő felek jogviszonyuk szabályozásakor, melyek a szerződés megkötése szempontjából a meghatározó körülmények.

Csoportosításukat tekintve különböző szempontok szerint csoportosíthatóak:

- önálló és önállótlan, míg az előbbi azt jelenti, hogy más jogviszonyoktól függetlenek (pl. koncessziós szerződés, faktoring-szerződés, franchise-szerződés és lízingszerződés), addig az utóbbiba azok sorolhatóak, amelyek másik jogviszonyra vagy tevékenységre épülnek rá (pl. jogviszonyhoz kapcsolódik a szindikátusi szerződés, tevékenységhez kötődik a konzorciós szerződés vagy a timesharing-szerződés).

- járulékos vagy lényegi vonásaik mutatnak-e eltérést a Ptk-ban tipizált szerződésekhez képest (pl. járulékos jellegű a házaló kereskedés, vagy a timesharing-szerződés).
- kodifikáltságuk szerint: nem kodifikált (szindikátusi szerződés, franchise-szerződés), kormányrendeletben szabályozott, amely még nem lépett hatályba (konzorciós szerződés), kormányrendeletben rögzített (távollévők között kötött szerződés, házaló kereskedés, timesharing-szerződés), törvényi szinten szabályozott (önálló kereskedelmi ügynöki szerződés, koncessziós szerződés), közjogi, közigazgatási jellegű normák (fogyasztási kölcsön, a belkereskedelmi tevékenység); implementált nemzetközi egyezmények (fakrotting-szerződés, lízingszerződés), pénzügyi törvények (koncessziós díj), európai uniós irányelvek és UNIDROIT-egyezmények.¹

III. A franchise-szerződés - 2006-ban

„A „franchise” francia eredetű szó: jog, privilégium megadását (kedvezményt, adómentességet jelent(ett). 2006 körül ez a kifejezés már egy vállalkozási formát takart, a „franchising” pedig a vállalkozás teljes folyamatát (rendszerét) és alapjául szolgáló szerződéses jogviszonyt (hálózatot) jelölte.”²

Jogszabályi definíció hiányában az általam felhasznált irodalomban leírtak alapján hivatkozom az 1998. január 1. napján hatályba lépett jogszabályra, amely a 246/1997. (XII.20.) Kormányrendelet a franchise-megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alól történő mentesítéséről. Ez a jogszabály 2002. április 10-től vált hatálytalanná. Az ebben foglaltak alapján „a franchise a know-how-hoz és a védjegyhez vagy kereskedelmi névhez kapcsolódó, valamint - a megállapodás tárgyától függően - más iparjogvédelmi vagy szerzői jogok együttese, amelyet áru forgalmazása vagy szolgáltatás teljesítése céljából használnak fel.”³

A franchise egy világszerte elterjedt vállalkozási forma, amely legismertebb területe a gyorsétkeztetés (McDonald's, Pizza Hut, KFC stb.) Alkalmazzák a franchise-t az élelmiszer-, az egészség- és szépségiparban, továbbá a motorikus, a szállítási, utazási, szabadidős, disztribútori, üzleti, és az ingatlannal kapcsolatos szolgáltatások terén, valamint a kiskereskedelemben.

¹ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 6-14. oldal

² Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 118. oldal

³ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 118. oldal

Az European Franchising Federation Etikai Kódexe szerint „a franchising termékek és / vagy szolgáltatások és / vagy technológia piacra juttatásának (marketingjének) olyan rendszere, amely jogilag és pénzügyileg különálló és független vállalkozások, a franchise-rendszergazda (franchisor) és az egyéni vállalkozó (franchisee) közötti szoros és folyamatos együttműködésen alapul, ahol a franchise-rendszergazda megadja az egyéni franchise-vállalkozónak a jogot és kötelezi arra, hogy az egyéni franchise-vállalkozó a franchise-rendszergazda koncepciójának megfelelő üzleti tevékenységet folytasson. A jog, egy közvetlen, vagy közvetett pénzügyi ellenszolgáltatás fejében felhatalmazza és kényszeríti az egyéni vállalkozót arra, hogy használja a franchise-rendszergazda kereskedelmi nevét és / vagy a védjegyét és / vagy szolgáltatási márkajelét, knowhow-ját, üzleti és technikai módszereit, eljárásait és más iparjogvédelmi és / vagy szerzői tulajdonjogát, amelyet folyamatos kereskedelmi és technikai szolgáltatással támogat a felek között ezzel a céllal létrejött megállapodás keretében annak érvényességi időtartama alatt”.⁴

1. A franchise típusai⁵

A franchise tárgya szerint:

- a) szolgáltatási
- b) értékesítési
- c) termelési franchise.

A rendszer uniformizáltsága szerint:

- a) kis és / vagy nagykereskedői
- b) üzleti (formátumú) franchise.

Aszerint, hogy a franchise-átvevő milyen módon vesz részt a rendszerjellegű vállalkozásban:

- a) teljes
- b) részleg- (mini)
- c) befektetői (nagy) franchise.

⁴ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 119. oldal

⁵ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 120-121. oldal

Strukturális ismérvek szerint:

- a) alárendeltségi
- b) partneri franchise:
 - ba) koordinációs
 - bb) koalíciós
 - bc) konföderációs franchise.

Sajátos franchise-variációk a master franchise, a zárt franchise, a családi franchise és a kisebbségi franchise.

2. A franchise-szerződés fogalma, jellege⁶

„Olyan megállapodás - kivéve a kizárólag nagykereskedelmi megállapodást - , amelyben a franchise-átadó ellenszolgáltatás fejében feljogosítja a franchise-átvevőt a franchise-nak - a megállapításban meghatározott áru forgalmazása, illetve szolgáltatás teljesítése céljából - meghatározott területen történő hasznosítására, és legalább a következőkre vonatkozó kötelezettségvállalásokat tartalmazza:

- közös név, illetve üzleti megjelenés alkalmazása,
- a megállapodásban meghatározott üzlethelyiség, illetve szállítóeszköz egységes megjelenítése,
- a franchise részét képező know-how-nak franchise átadó által a franchise-átvevő rendelkezésére bocsátása,
- a franchise-átadó által folyamatos kereskedelmi vagy műszaki támogatás nyújtása a franchise-átvevő részére.

A franchise-megállapodás olyan keretszerződés („szerződés-csomag”), amely más szerződések elemeit is magában hordozza, és egy tartós, folyamatos, de változó tartalmú szerződéses kapcsolatot takar. Leggyakrabban felfedezhetőek benne a következő szerződések elemei:

⁶ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 122-123. oldal

licencszerződés, vállalkozási szerződés, megbízási szerződés, kutatási szerződés, adásvételi szerződés, szállítási szerződés, bérleti szerződés, kezesi szerződés, hitel-, kölcsönszerződés.”⁷

3. A franchise-szerződés alanyai⁸

Kétpólusú jogviszony: a felek a franchise-átadó (franchisor) és a franchise-átvevő (franchisee). A jogviszony alanyai tipikusan gazdálkodó szervezetek, és közülük a franchise-átadónak általában közismert márkajele, védjegye, illetve kereskedelmi neve van.

4. A franchise-szerződés tárgya⁹

A franchise-megállapodás közvetlen tárgya a franchise használata és hasznosítása meghatározott területen és ideig. A franchise-jogviszony közvetett tárgya a franchise és az erre épülő rendszer.

A franchise-rendszer ismérvei¹⁰:

- az egy központ köré szerveződés
- közös név alatti megjelenés
- közös tartalom
- azonos működési mechanizmus
- azonos jogi szabályozás
- azonos pénzügyi kapcsolat
- azonos terület
- azonos termék / szolgáltatási kör, minőség, módszertan és személyzeti politika
- egységes image-kialakítás, árubeszerzés és elszámolás (könyvelés).

⁷ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 122. oldal

⁸ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 123. oldal

⁹ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 123. oldal

¹⁰ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 123-124. oldal

5. A franchise-szerződés megkötése¹¹

A szerződő felek a megállapodást általában írásban, hosszabb időre, a teljességre törekedve (önszabályozó jelleg) kötik. A franchise-szerződés elmaradhatatlan melléklete a kézikönyv, amely a teljes rendszer leírását és üzemeltetését tartalmazza.

A franchise-szerződés általában a következőket tartalmazza:

- a felek megnevezése;
- a szerződés tárgyának meghatározása, ehhez kapcsolódó jognyilatkozatok;
- a franchising céljának rögzítése;
- a szerződés időbeli hatályának kikötése;
- a területi hatály megállapítása;
- a franchise ellenértékének meghatározása;
- a szerződő felek jogainak és kötelezettségeinek leírása;
- a nyújtandó termék / szolgáltatás előírása;
- árképzési szabályok kialakítása;
- üzleti titok és titoktartás és folyamatos együttműködés kikötése;
- versenytilalmi előírások;
- felelősségi szabályok felállítása;
- megszűnési esetek és jogkövetkezményeik részletezése;
- franchise átruházásának megengedése;
- jogviták rendezése módjának, a bírósági illetékességnek és az alkalmazandó jognak a meghatározása.

¹¹ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 124-125. oldal

6. A franchise-szerződés tartalma¹²

A franchise-átadó kötelezettségei:

- a franchise átengedése,
- a franchise átengedéséért jogszavatossággal tartozik,
- a kézikönyv (gépek, berendezések, alapanyagok, üzlethelyiség stb.) átadás,
- a kézikönyv (gépek, berendezések, alapanyagok, üzlethelyiség stb.) átadásával kapcsolatban kellékszavatosság terheli,
- együttműködés a franchise-átvevővel,
 - o tájékoztatási és
 - o támogatási téren.

A franchise-átadó jogosult:

- a franchise-díjra, amely összetevődik a belépési díjból, a meghatározott összegű alapidíjból, a royaltyból (forgalom után fizetendő meghatározott százaléku jutalékból); esetlegesen a franchise-díj részét képezheti hirdetési, reklám-hozzájárulás; védjegy / márkajel / kereskedelmi név használati díja;
- ellenőrzésre;
- a vállalkozás székhelyének megválasztására és megváltoztatására;
- az üzleti koncepció és annak megfelelő árak kialakítására;
- előírni a franchise-átvevő versenytársak viszonylatában tanúsítandó magatartását;
- szankciók alkalmazására a franchise-átvevő szerződésszegése esetén;
- elővásárlási, visszavásárlási, vételi jog gyakorlására.

A franchise-átvevő kötelezettségei:

- franchise-díj fizetése;

¹² Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 125-126. oldal

- szerződészerűen működtetni a rendszert
 - o termék / szolgáltatás, terület, módszer, minőség, megjelenés meghatározottságának betartása;
 - o nyilvántartás, könyvelés;
 - o tájékoztatás;
 - o üzleti titok megtartása;
 - o árképzési szabályok betartása;
 - o a franchise-átadó által szervezett képzéseken részt kell vennie;
 - o reklámtevékenység;
 - o konkurencia-tilalom betartása;
- tartózkodási kötelezettség;
- biztosítási szerződés kötése
- a franchise-szerződés megszűnésekor visszaszolgáltatás, a franchise-használat megszüntetése és ennek közzététele.

A franchise-átvevőt megillető jogok:

- franchise használata;
- ezzel kapcsolatban jogszavatossági igények érvényesítése;
- kézikönyv (gépek, berendezések, üzlethelyiség stb.) átvételére, használatára;
- ezek vonatkozásában élhet kellékszavatossági jogokkal;
- a franchise-átadó támogatásának, képzésének, információinak igénybevételére;
- masterfranchise esetén alfranchise-ba adásra (hasznosításra);
- vételi, elővásárlási jog.

7. A franchise-szerződés megszűnése, megszüntetése¹³

A franchise-átvevő azonnali hatállyal felmondhatja a szerződést a franchise-átadó oldalán jelentkező jog-, és kötelezettségi problémák esetén, illetve a nem megfelelő támogatás, információ áramoltatás előfordulásakor.

A franchise-átadó szintén azonnali hatállyal felmondhatja a szerződést a franchise-átvevő súlyos kötelezettség-szegése esetén.

A franchise-szerződés irreverzibilis folyamatot és kapcsolatrendszert jelent, ebből következően csak a jövőre nézve, ex nunc hatállyal lehet megszüntetni.

A megállapodás megszűnésének esetei:

- a határozott idő letelte;
- a felek jogutód nélküli megszűnése (mivel a franchise-szerződés alapvetően bizalmi elemet is hordoz magában, ezért a jogutódlással történő megszűnés is lehet szerződést megszüntető jogi tény);
- közös akaratnyilatkozattal (megszüntető szerződés);
- egyoldalú akaratnyilatkozattal:
 - o kiválás
 - o rendkívüli felmondás.

IV. A franchise-szerződés - a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerint

6:376. § [Jogbérleti (franchise) szerződés]

(1) Jogbérleti szerződés alapján a jogbérletbe adó szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyakhoz, illetve védett ismerethez kapcsolódó felhasználási, hasznosítási vagy használati jogok engedélyezésére, a jogbérletbe vevő termékeknek, illetve szolgáltatásoknak a szerzői és iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyaknak, illetve védett ismeretnek a felhasználásával, hasznosításával vagy használatával történő előállítására, illetve értékesítésére és díj fizetésére köteles.

¹³ Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006. - 126-127. oldal

(2) Az értékesítés során a jogbérletbe vevő a saját nevében és a saját javára jár el.

6:377. § [Szerzői és iparjogvédelmi jogok és védett ismeret biztosítása]

(1) A jogbérletbe adó a szerződés hatálya alatt köteles biztosítani a jogbérletbe vevő számára a franchise működtetéséhez szükséges felhasználási, hasznosítási és használati jogok folyamatos és zavartalan gyakorlását.

(2) A jogbérletbe vevő köteles a rendelkezésére bocsátott ismeretet megóvni.

6:378. § [Ellátási kötelezettség]

Ha a jogbérletbe vevő az értékesítendő terméket vagy a termék előállításához szükséges alapanyagot a jogbérletbe adótól vagy a jogbérletbe adó által meghatározott személytől köteles beszerezni, és a jogbérletbe adó a jogbérletbe vevő megrendelését nem teljesíti, a jogbérletbe vevő jogosult a terméket vagy az alapanyagot máshonnan beszerezni.

6:379. § [A jóhírnév megóvása]

A felek kötelesek a jogbérletbe adó által a szerződés szerinti szerzői és iparjogvédelmi jogokkal, valamint védett ismeretekkel összefüggően adott felhasználási, hasznosítási és használati engedélyekkel létrehozott hálózat és az előállított, illetve értékesített termékek és szolgáltatások jóhírnévét megóvni.

6:380. § [Utasítás és ellenőrzés]

(1) A jogbérletbe adót a termék és a szolgáltatás előállításával és értékesítésével, valamint a hálózat és az előállított, illetve értékesített dolog jóhírnévének megóvásával kapcsolatban utasítási jog illeti meg.

(2) Ha a jogbérletbe adó célszerűtlen vagy szakszerűtlen utasítást ad, erre a jogbérletbe vevő köteles őt figyelmeztetni. Ha a jogbérletbe adó a figyelmeztetés ellenére fenntartja az utasítását, a jogbérletbe vevő köteles az utasítást teljesíteni; az utasítás teljesítéséből eredő kárért a jogbérletbe adó felel. A jogbérletbe vevő köteles megtagadni az utasítás teljesítését, ha annak végrehajtása jogszabály vagy hatósági határozat megsértéséhez vezetne, vagy veszélyeztetné mások személyét vagy vagyonát.

(3) A jogbérletbe adó jogosult a szerződésben és az utasításaiban foglaltak teljesítését ellenőrizni.

6:381. § [A szerződés megszűnése]

(1) A határozatlan időtartamra kötött szerződést bármelyik fél a naptári hónap utolsó napjára felmondhatja. A felmondási idő a szerződés első évében egy hónap, a szerződés második évében két hónap, a harmadik és az azt követő években három hónap.

(2) A szerződés megszűnésével a jogbérletbe vevőnek a szerzői és iparjogvédelmi jogok tárgyaira és a védett ismeretre vonatkozó felhasználási, hasznosítási és használati jogosultsága megszűnik.

A Ptk. új szerződéstípusként nevesíti és szabályozza az ún. jogbérleti (franchise) szerződést. Áruforgalmazással összefüggő olyan jogviszonyt szabályoz, ahol a szabályozás súlypontja nem a tulajdonátruházáson, illetve az áru tényleges értékesítésén nyugszik, hanem az áruforgalom (disztribúció) folyamatában megjelenő együttműködésen, a disztribúció egyes alanyainak egyfajta belső kapcsolatán. Ez az új szerződéstípus tehát elkülönül az adásvételtől, a bizománytól, illetve a közvetítői szerződéstől, mert a szerződési szabályok nem az áru jogi „útját” követik le, hanem a disztribúció két közbenső szereplője közötti belső viszony egyes kérdéseit szabályozzák. A jogbérleti (franchise) szerződés alapján a termékértékesítés védett jogok hasznosításán (felhasználásán) keresztül meghatározott rendszerben történik a jogbérletbe vevő által a saját nevében és a saját javára. Az áruértékesítés során a jogbérletbe vevő teljes kockázatot visel a termék forgalmazását illetően. A törvényi szabályok teljes egészében diszpozitívak, vagyis a felek a törvényi szabályozástól eltérhetnek, illetve jogviszonyuk tartalmát szabadon alakíthatják.¹⁴ A Ptk. magyarázat hivatkozott kötetének szerzője az alábbiak szerint vélekedik a franchise-szerződésnek a Ptk.-ban történő szabályozásával kapcsolatban: „Mindkét szerződéstípust (tudniillik a forgalmazási és a jogbérleti (franchise)-szerződést) idegen testnek tartom a Ptk.-ban. Ennek több oka van. Egyrészt mind a forgalmazási szerződések, mind a franchise szerződések a gyakorlatban rendkívüli sokszínűséggel rendelkeznek, valamint eltérő gazdasági és jogi tartalommal bírnak, amihez képest a szabályozás indokolatlan szűkítést tartalmaz. Másrészt az egyébként diszpozitív szabályok jogpolitikailag és a jogviszonyok tartalmát illetően helytelenül ragadják meg az adott jogviszonyok jellegét és lényegét. Harmadrészt fájó, hogy a kiemelkedően magas színvonalú megoldásokat nyújtó és kiváló Kódexben e két szerződéstípus szinte csak kritikus megjegyzéseket indikál és gyakorlatidegen. Mindezek miatt szükségesnek tartom, hogy a szerződő felek a jogviszonyuk tartalmi kialakítása során különös gondossággal járjanak el, valamint a bíróságok a két szerződéstípus elhibázott törvényi szabályai mellett fokozottan figyeljenek a jogviszonyok gazdasági és jogi funkciójára és jellegére, valamint a felek akaratára és szerződéses rendelkezéseire.”¹⁵

¹⁴ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 255. oldal

¹⁵ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 255-256. oldal

1. A franchise megjelenési formái:

- a) Kereskedelmi franchise
- b) Szolgáltatási franchise
- c) Termelési franchise
- d) Vegyes rendszerek
- e) Master-franchise kapcsolat

2. A franchise gazdasági célja és a jogviszony funkcionális megközelítése

Nem helyes az a megközelítés, amely a franchise jogviszonyt egy egyszerű szerződéses kapcsolatnak állítja be, hiszen valójában ez egy komplex gazdasági jelenség, egy olyan vállalkozási együttműködési forma, amelyben szerteágazó gazdasági hatások és strukturált érdekek érvényesülnek. A franchise átadó és átvevő közös gazdasági céljaik elérése érdekében a lehető legszélesebb értelemben és sokféle módon működnek együtt. „A franchise rendszer megalapítását és a franchise kapcsolatok kezdetét mindig megelőzi egy folyamat, amelynek a végére egy piaci szereplő olyan helyzetbe kerül, hogy érdekei elrugaszkodnak a konkrét jogügyletektől, és komplex érdekei feloldódnak a franchise rendszer építésében, amelybe becsatornázza a vele franchise kapcsolatba lépők érdekeit is.”¹⁶ A későbbi franchise átadó a franchise kialakítása előtt maga is valamely termék gyártója, nagykereskedője, vagy szolgáltatás nyújtója volt. A tevékenysége végzése során kitalál valamilyen értékesítési mechanizmust vagy szolgáltatáscsomagot. Ehhez kapcsolódóan összegződnek nála a szervezési, kereskedelmi, áru- és piaci ismeretek, egyedi technikai, műszaki eljárásokat alakít ki, valamilyen külső formát (arculatot) ölt a tevékenysége. „A franchise átadó franchise kapcsolatot létesít más piaci szereplőkkel, akik vállalják, hogy a franchise átadóval együttműködnek abban, hogy a franchise átadó által korábban végzett tevékenységet annak ötlete, mechanizmusai és külső megjelenése alapján maguk (is) végzik.”¹⁷ A másik oldalon a franchise átvevők piaci működését megkönnyíti, sok esetben egyszerűen lehetővé teszi a franchise

¹⁶ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 261. oldal

¹⁷ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 261. oldal

hálózatban való működés. A franchise átvevők már bejáratott (sikeres) tevékenységet és mechanizmusokat vesznek át a franchise átadótól. Kidolgozott kereskedelmi struktúrába lépnek be, kidolgozott gazdasági, jogi, kereskedelmi és pénzügyi háttere van a franchise rendszernek.¹⁸ Előnyös a fogyasztónak is, hiszen a franchise rendszerek olcsóbban tudnak működni, olcsóbb az árubeszerzés, a rendszeren belül megosztottak a marketing- és reklámköltségek. Összességében egy speciális, sui generis vállalkezési formának tekinthető.

3. A franchise szerződés alanyai

A jogviszony alanyai a jogbérletbe adó és a jogbérletbe vevő. A jogviszony mindkét oldalán megjelenhetnek a polgári jog bármely alanyai, természetes személy és jogi személy egyaránt, akik jellemzően üzletszerű vállalkezési tevékenységet folytató alanyok. A jogbérletbe adó, mint rendszergazda általában a jogviszony létrehozásának a kezdeményezője, aki a vállalkezés fejlesztésére rendelkezésére álló lehetőségek közül a jogbérleti szerződésen alapuló működtetést választja. Jellemzően a vevői oldalon akár több alany is megjelenhet - önálló szerződőként -, így alakul ki a hálózat, amely a jogbérletbe adó és a jogbérletbe vevő alanyokból áll.¹⁹

4. A franchise szerződés tárgya

A Ptk. 3:376. § (1) bekezdése utal arra, hogy a jogbérleti (franchise) szerződés központi eleme valamely védett jog hasznosításában (felhasználásában) való megállapodás, amely joghasznosítás a franchise vállalkezési forma fundamentuma. A franchise szerződés alapvető tárgya valamely üzleti koncepció, know-how megvalósításában való együttműködésre való kötelezettségvállalás. Ugyancsak a franchise alapvető tárgyához kapcsolódó kötelezettség, hogy a franchise szerződésen keresztül a franchise átadó kötelezi a franchise átvevőt arra, hogy használja a franchise átadó kereskedelmi

¹⁸ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Körös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 262. oldal

¹⁹ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 900. oldal

nevét, és / vagy védjegyét, és / vagy márkajelét, valamint know-how-ját, üzleti és technikai módszereit, eljárásait, és más iparjogvédelmi és / vagy szerzői jogát.²⁰

A jogviszony létrehozásával a jogbérletbe adó főkötelezettsége egy vagy több, meghatározott, szellemi tulajdon körébe eső jogosultság használatának átengedése, amely jelenthet felhasználási, hasznosítási vagy használati jog engedélyezését. Ez a feljogosítás kizárólag marketing célból történik. A szerződés célja ugyanis az, hogy a jogbérletbe vevő a közvetett tárgy felhasználásával, hasznosításával vagy használatával terméket vagy szolgáltatást állítson elő, illetve értékesítsen.²¹ Ez jelenti a jogviszony közvetlen tárgyát.

A jogviszony közvetett tárgya lehet a szerzői jog által védett oltalmi tárgyak, az iparjogvédelmi jogok által védett oltalmi tárgyak, valamint know-how - védett ismeret. „A jogbérleti (franchise) szerződés olyan szoros együttműködésen alapuló jogviszonynak tekinthető, amelynek keretében a jogbérletbe adó, a rendszer tulajdonosa (rendszergazda) egy, szakmai és kereskedelmi szempontból gondosan kialakított és piaci környezetben eredményesen kipróbált, komplex rendszerhez való kapcsolódást tesz lehetővé.”²² A szerződéses kapcsolat együtt jár a teljeskörű betanítással, márkanev használattal és folyamatos segítséggel, ellenőrzéssel, amely a jogbérletbe adó joga, illetve kötelezettsége.

5. A franchise szerződés megkötése

Alakszerűséget nem határoz meg a Ptk. a jogbérleti (franchise) szerződés megkötéséhez, ezt a felek szerződési akaratára bizza. De ez csak látszólagos szabadság, ugyanis figyelemmel kell lenni a szellemi alkotásokra vonatkozó jogszabályi előírásokra is, így például a szerzői jog körében a felhasználási szerződést fő szabályként írásba kell foglalni.

A jogbérletbe adó számára fontos szempont a szerződés megkötése előtt, hogy olyan személyeket vonjon be a jogbérletbe (franchise-ba), a hálózat működtetéséhez, akik „alapvető képességeket,

²⁰ Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/Vl., HVG-ORAC, Budapest, 2014., 267-268. oldal

²¹ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 901. oldal

²² Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 902. oldal

képzettséget, személyes tulajdonságokat mutatnak és rendelkeznek a franchise üzlet viteléhez szükséges pénzügyi forrásokkal”²³.

6. A franchise szerződés tartalma

A Ptk. a szerződés tartalmára sem ír elő követelményeket, azonban itt is irányadóak a szellemi alkotásokat szabályozó háttér jogszabályi rendelkezések is. Nagyon fontos szerepe van itt továbbá az ún. kézikönyvnek, amely a rendszer leírását tartalmazza. Ez lehet akár papír alapú, akár elektronikus úton rögzített is. A franchise szerződések vonatkozásában nagyon gyakori az általános szerződési feltételek alkalmazása, tekintettel arra, hogy franchise átadó előre kidolgozott jogi konstrukcióval is rendelkezik. Ennek során a Ptk. ide vonatkozó szabályaira is figyelemmel kell lenni. Az általános szerződési feltételek „a jogviszony kereteit szabályozó, értelemszerűen általa előzetesen és egyoldalúan kidolgozott belső „norma-csomag” tartalma a kiinduló a felek közötti tárgyalásoknál.”²⁴

A jogbérletbe vevő a jogviszonyban jogilag és bizonyos értelemben gazdaságilag is önálló marad, ezért kedvező számára a hálózathoz, a rendszerhez való kapcsolódás, a tevékenységet önálló egységként vezeti és bonyolítja. „A Ptk. szabályai szerint a jogbérletbe vevő a termékek, szolgáltatások értékesítése során saját nevében és javára jár el, ezzel az előzőekben elemzett gazdasági-jogi önállósága jut kifejezésre. A szabályozás diszpozitív jellegéből következik, nincs akadálya annak, hogy a jogbérletbe vevő a jogbérletbe adó képviselőjében járjon el. Az értékesítés során befolyt árbevétel saját árbevétele”²⁵, amelyből természetesen teljesíti a díjfizetést a jogbérletbe adó felé.

A jogok gyakorlása szempontjából megkülönböztetünk kizárólagos és nem kizárólagos franchise jogviszonyt. A kizárólagos franchise esetén az átvevő kizárólag az átadó termékét forgalmazhatja, ezzel egyidejűleg az átadó önmaga nem létesíthet, de másnak sem adhat engedélyt új egység

²³ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 903. oldal

²⁴ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 903. oldal

²⁵ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 904. oldal

nyítására a szerződésben meghatározott területen. A nem kizárólagos franchise esetén ez a korlátozás nem áll fenn, az átadó adhat másoknak is engedélyt a rendszer használatára, azonban itt is az átvevőnek kell először felajánlani.

„A jogbérleti szerződés visszterhes szerződés, azaz a jogbérletbe vevő díjat köteles fizetni. A díjfizetésével kapcsolatban - a nemzetközi és hazai franchise szerződések gyakorlatát figyelembe véve - a felek megállapodása úgy rendelkezhet, hogy a vevő fizetési kötelezettsége állhat ún. belépési díjból - amely tulajdonképpen a jogok használatáért fizetendő díj -, valamint a rendszeres időszakonként fizetendő, a bevétel százalékában meghatározott forgalmi jutalékból (royalty). A fizetési határidő és a fizetés módjának a meghatározása fontos része a szerződésnek. A jogbérleti szerződésnél a felek a díjfizetés bármely formájában megállapodhatnak, fontos része lehet az esedékesség meghatározása, egyéb költségek viselésének szabályozása a szerződésben.”²⁶

A szerződés tartalma körében meg kell említenünk a jogbérletbe adót terhelő jogszatosságot, amely alapján köteles a jogok folyamatos és zavartalan gyakorlását biztosítani, azaz szavatol a védett jogok fennállásáért, valamint tehermentességéért. A jogbérleti (franchise) szerződések sajátossága, hogy a jogbérletbe adó kizárólagosságot köt ki, vagyis meghatározza, hogy a terméket, vagy az alapanyagot kizárólag tőle, vagy az általa megjelölt személytől köteles beszerezni a jogbérletbe vevő, ezzel biztosítva az azonos minőség elérését. A Ptk. rendelkezése alapján mindkét szerződő fél kötelezettsége, hogy a hálózat. és a hálózat keretei között előállított, értékesített termékek és szolgáltatások jóhírnevét megóvja. A Ptk. ezen rendelkezése vonatkozásában nem a Ptk. 2:45. § (2) bekezdése az irányadó, hanem a jóhírnév alatt itt a „goodwill” védelméről van szó, amely a hálózat, illetve az áruk piaci megítélését, értékelését jelenti. A Ptk. rendelkezik a jogbérletbe adó utasítási és ellenőrzési jogosultságáról is. A jogbérletbe adó két körben utasíthatja a jogbérletbe vevőt. A termék és a szolgáltatás előállításával és értékesítésével kapcsolatban, továbbá a hálózat és az előállított, illetve értékesített dolog jóhírnevének megóvásával kapcsolatban. „A jogbérletbe adót az egész hálózat működésével kapcsolatban megilleti az utasítási jog és széleskörű ellenőrzési jog. A jogbérletbe adó nem korlátozhatja az üzlet irányítását, de ellenőrizheti a szerződésben foglaltakat és az utasítások teljesítését.”²⁷ Ezzel szemben, a jogviszony

²⁶ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 905. oldal

²⁷ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A

másik pólusán a jogbérletbe vevő köteles az utasításokat betartani figyelemmel arra is, hogy védett jogokat vásárol meg a teljes üzleti csomaggal, amely egy meghatározott területre és időtartamra szól. A jogbérletbe vevő köteles gondoskodni a megfelelő, állandó minőségről, a termék megfelelő jelzéssel és csomagolással való ellátásáról. Megjegyzendő, hogy a Ptk. rendelkezései nem adnak taxatív felsorolást a jogbérletbe adó és jogbérletbe vevő jogosultságaira és kötelezettségeire.

7. A franchise szerződés megszegése, megszűnése

A jogbérleti (franchise) megállapodás hosszú távú, tartós kapcsolatot létrehozó szerződés, mert a jogviszony csak hosszútávon érheti el a célját, így következhet be a felek által megvalósított befektetések megtérülése. A jogbérletbe vevő számára különösen fontos, hogy megtérüljenek a kezdetben végrehajtott beruházásai. A Ptk. a határozatlan időre kötött szerződés esetére biztosít felmondási jogot úgy, hogy a tartós közvetítői szerződések szabályai közül alkalmazza a felmondási idő differenciálását a jogbérleti szerződéses jogviszonyban eltelt időhöz igazodóan. A Ptk. ezen rendelkezése is diszpozitív, így a felek akár rövidebb, akár hosszabb felmondási időben is megállapodhatnak a jogszabályi rendelkezésektől eltérően. Általában a hosszabb felmondási időben történő megállapodás az érdekük, illetve a jogbérleti jogviszony jellegéből is ez következik. A szerződést a jövőre nézve szüntethetik meg.

„A Kúria Pfv.VII.20.398/2012/5. számú határozata szerint, ha a felek a szerződés megkötésekor egyértelműen meghatározták, hogy a szerződés mely pontjainak megsértése jár a felmondás jogkövetkezményével, abban az esetben nem lehet olyan okra hivatkozni, amelyet nem jelöltek meg felmondási okként. A szerződés által tételesen meghatározott felmondási okok kiterjesztően nem értelmezhetők, azaz olyan szerződésszegések kapcsán nem alkalmazhatók, melyekre ezt a jogkövetkezményt a felek nem rendelték alkalmazni. Ugyancsak nem lehet kiterjesztően értelmezni a felmondásban megjelölt felmondási indokokat.”²⁸

A jogbérleti szerződés lényeges elemét kell hogy képezze általában annak szabályozása, hogy a szerződés megszűnése esetére hogyan rendezzék a felek egymással az addig fennálló jogviszonyt.

Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 909. oldal

²⁸ Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tókey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014., 911-912. oldal

Rendezniük kell az egymással szemben fennálló esetleges követeléseiket, a védett jogokkal kapcsolatos kérdéseket, a jogbérletbe adó felé fennálló tartozásokat. A jogbérletbe vevőt pedig megilleti az elvitel joga (ius tollendi), amennyiben a jogbérletbe adó helyiségében végezte a tevékenységet, továbbá megtérítési igénye lehet az állag sérelme nélkül el nem vihető értéknövelő beruházások vonatkozásában. A megszűnés további jogkövetkezménye, hogy a jogbérletbe vevőnek megszűnnek a védett jogokra vonatkozó felhasználási, hasznosítási és használati jogosultságai. Amennyiben a jogbérleti szerződés akként szűnik meg, hogy a tevékenységet a jogbérletbe vevő folytatja ugyan tovább, csupán nem a franchise keretében, ebben az esetben üzletét úgy kell átalakítania, hogy az a jogbérletbe adó rendszerével nem legyen összetéveszthető.

V. Összegzés

Rendkívül érdekes volt egy szerződést így áttekinteni, a szabályozásának hozzávetőlegesen 10 év különbséggel való részleteibe belemélyedni. Azt gondolom, hogy több jogintézményre is elmondható, hogy korunk egyre inkább a felszínre hozza őket (faktoring, lízing stb.) és a jogalkotás felszívja a gyakorlatban, a mindennapi életben előforduló, kialakult, sok esetben már-már letisztult szabályokat. Álláspontom szerint a jogbérleti (franchise) szerződés esetében is ez történt. Gondoljunk csak bele, mennyi különböző üzlet, termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás működik napjainkban és működött már egy évtizeddel ezelőtt is ilyen jogviszony keretei között, a mindennapjaink részeként úgy, hogy a hétköznapi ember nem is gondolná, hogy milyen összetett, tartalmilag különösen komoly megfontolást igénylő szerződés áll ezek mögött.

Felhasznált irodalom:

- Papp Tekla: Atipikus szerződések - Egyetemi jegyzet - Szeged, 2006.
- Bartal Géza, Darázs Lénárd, Harmathy Attila, Havasi Péter, Kiss Mária, Kovács László, Kőrös András, Murányi Katalin, Osztoivits András, Petrik Béla, Petrik Ferenc, Pomeisl András, Szeibert Orsolya, Szentiványi Iván, Takáts Péter : Polgári Jog - Kötelmi jog; Az új Ptk. magyarázata VI/VI., HVG-ORAC, Budapest, 2014.
- Barta Judit, Bodzási Balázs, Csécsy Andrea, Csehi Zoltán, Hajnal Zsolt, Harsányi Gyöngyi, Menyhárd Attila, Miskolczi-Bodnár Péter, Osztoivits András, Sándor István, Tőkey Balázs, Ujváriné Antal Edit, Virág Csaba, Zavodnyik József, Zsiros Gábor: A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja - Opten, Budapest, 2014.

Felhasznált jogszabály:

- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Kötelmi könyve